

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Włoska proza w „czarnym dwudziestoleciu” (1922–1943). Studium postaw pisarskich

Celem pracy było zaprezentowanie postaw wybranych włoskich pisarzy wobec faszyzmu w okresie „czarnego dwudziestolecia” (1922–1943). Rekonstrukcja owych postaw oparta została na analizie udokumentowanych źródłowo faktów biograficznych oraz twórczości literackiej (głównie prozy) omawianych pisarzy. W swym postępowaniu badawczym autorka starała się ujawniać fakty dotąd nieznanne, jak również weryfikować sądy mogące uchodzić dziś za błędne lub niepełne. Dzięki temu możliwa się stała modyfikacja przyjętych obiegowo opinii o rzekomo jednoznacznie antyfaszystowskiej postawie niektórych włoskich intelektualistów. Zaprezentowane tu zostały sylwetki takich twórców, jak: Vitaliano Brancati, Dino Buzzati, Mario Carli, Gabriele d’Annunzio, Grazia Deledda, Leo Longanesi, Mino Maccari, Filippo Tommaso Marinetti, Alberto Moravia, Cesare Pavese, Pitigrilli, Francesco Saponi, Ignazio Silone. Poza nimi omówione zostały, na zasadzie dygresji, poglądy i postawy wielu innych pisarzy, m. in. Curzia Malapartego i Massima Bontempellego.

W rozprawie przyjęta została metoda analizy źródeł oparta na kwerendach archiwalnych, których celem było dotarcie do dokumentów dotychczas nieprzebadanych. Szczególnie owocna okazała się ta przeprowadzona przez autorkę w Centralnym Archiwum Państwowym (*Archivio Centrale dello Stato*) w Rzymie, zwłaszcza w zakresie dokumentów faszystowskiego Ministerstwa Kultury Ludowej (*Ministero della Cultura Popolare*). Wyniki badań archiwalnych skonfrontowane zostały z dotychczasowym stanem badań (głównie polskich i włoskich), przede wszystkim jednak z innymi źródłami: prasą, dokumentami osobistymi oraz utworami literackimi.

Rozprawa została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich zawiera uwagi o charakterze metodologicznym, w których omówione zostały rodzaje źródeł wykorzystane w pracy, ich specyfika oraz zasadność posługiwania się nimi. W nawiązaniu do sądów wielu badaczy podkreślona została istotna rola, jaką pełnić może beletrystyka w badaniach historycznych. Autorka zwraca uwagę na korzyści wynikające z analizy i interpretacji prozy

narracyjnej w procesie rekonstrukcji przeszłości. Druga, obszerniejsza część rozprawy zatytułowana *Pisarze włoscy wobec faszyzmu* jest prezentacją sylwetek twórców – ich poglądów, motywacji, zachowań. W obrębie tej części wyodrębnione zostały trzy rozdziały, których profil problemowy uwzględnia pisarzy zgodnie z określonym typem ich postawy wobec faszyzmu: służalczej, obojętnej (sprytnej?) oraz rzekomo antyfaszystowskiej (budzącej obecnie kontrowersje ze względu na niedawno ujawnione dokumenty).

Przywołane w rozprawie utwory literackie analizowane i interpretowane były pod kątem ich nawiązań do faszyzmu bądź Mussoliniego. Uwzględniona została geneza tych tekstów, czas akcji, sposób kreacji świata przedstawionego, charakterystyka i wypowiedzi bohaterów, a nawet krótkie, lecz istotne wzmianki. Treści literackie konfrontowała autorka z deklarowanym światopoglądem twórców, a także ich postępowaniem. Ważnym tropem badawczym okazały się listy pisarzy do *duce* oraz innych wysoko postawionych urzędników państwowych. Treść tych dokumentów pozwala weryfikować dotychczasowe oceny postaw włoskich intelektualistów i ludzi sztuki wobec faszyzmu. Ujawniły one ogromną siłę oddziaływania, jaką w procederze pozyskiwania sobie twórców przez reżim miały nagrody rządowe, protekcje oraz różnego rodzaju dotacje (*sovvenzioni*). Fenomen owego uwikłania ukazany został w rozprawie na podstawie dokumentów archiwalnych, których jak dotąd w tym zakresie w badaniach nie uwzględniono.

Przeprowadzona analiza reprezentatywnych faktów z biografii wybranych włoskich pisarzy, niezbędna do całościowej charakterystyki ich relacji z faszyzmem, pozwoliła wykazać, iż postawę włoskiego intelektualisty w badanym okresie cechowała niejednokrotnie (różnie motywowana) niekonsekwencja, a nierzadko konformizm.

Małgorzata Kowalska